

NY. 59. 4.

COMMENTATIO
DE
GAUDIO SANCTORVM EX SALVTE
SACERDOTVM PERCEPTO

QVA

SALOMONI DEYLINGIO

THEOLOGO CELEBERRIMO ET MAXIMIS DE RE
DIVINA MERITIS ILLVSTRI

ANTISTITI SVO ET EPHORO GRAVISSIMO

PIEQVE COLENDO

IVBILAEVM MVNERIS SACRI

GRATVLATVR

MINISTERIVM SACRVM LIPSIENSE.

L I P S I A E
M D C C L V.

GAVDIVM SANCTORVM
EX SALVTE SACERDOTVM
PERCEPTVM.

---

§. I.

Promissorum diuinorum praestantia et usus.

HABENT vtriusque foederis tabulae, a DEO nobis traditae, hoc etiam diuinae originis et auctoritatis suae indicium atque documentum, vt bonorum omnis generis promissionibus abundant, magna adseuerationis religione obligatis. Idque sapientissimo NUMINIS aeterni consilio prouisum ita esse nouimus, a quo, quidquid humano generi salubre atque frugiferum est, vnice dimanat. Qui enim serio saluos volebat esse homines, hereditario originis

nis malo adflictos, suaque perditos culpa, his promissis, omnium fide et adprobatione dignissimis, arcanum salutis aperiebat, nulli perspectum, et signum velut aliquod sui in nos amoris tollebat ad bene de rebus nostris sperandum. Equidem a probis rectisque hominibus propter seipsum, et, quia infinita est eius perfectio, bonis omnibus, quae cadunt sub sensus, longissime anteferenda, coli debet summus ille bonorum omnium auctor et parens: non quia vel poenis repugnantes in ordinem redigit, subactosque et perpulso, vi adhibita, redire ad officium cogit; aut praemia obsequio nostro statuit. Mercenaria enim haec opera a sanctitate, DEO probata, abhorret, atque indecora est illis, qui in filiorum DEI numerum recipiuntur. Videt tamen, qui in ipsos animi nostri recessus oculis suis penetrat, DEVS, ita comparatam esse hominum naturam, ut omni impetu suo feratur ad felicitatem, omnesque ad res bonas bene faciendum, omittendumue malas, et ferendum aduersas, spe boni, certo consequendi, proposita, acrius incitentur. Itaque humanae infirmitati se quasi accommodavit, et praemia cultoribus suis largissima pollicitus est, ut in promissis diuinis languescens fidei fulcrum; incitamenta voluntarii amoris; sanctitatis adiumenta; doloris et molestiae leuamentum, et quoddam salutis pignus haberent, hic degustandae, perfecte autem inter caelites fruendae. Atque eo nomine a SPIRITV SANCTO saepe numero ea in verbo, quod fidei vitaeque nostrae norma est,

est, commendari; et iam ab auctore suo *ἐπαγγελίας Θεοῦ* *) iam, propter praestantiam, *τίμια καὶ μέγιστα ἐπαγγέλματα* **) iam, propter amplitudinem, *ἐπαγγελίας ζωῆς τῆς ἰῶν. καὶ τῆς μελλούσης* ***); iam, propter fidem certam, quam per τὸ ἀμετάθετον τῆς τοῦ Θεοῦ βουλῆς habent, *πράγματα ἀμετάθετα ἐπαγγελίας ὅσας τὸ ναὶ, καὶ τὸ Ἀμήν ἐν Χριστῷ* ****) adpellari scimus. Quae, quoties nobiscum reputamus; toties infinita DEI optimi ac beneficentissimi magnitudine in admirationem rapimur. *מִן מַה יָקָר הַדָּבָר אֲלוֹהִים* †) et *מִן מַה רַב טוֹבָהּ* ††): Toties religionis reuelatae praerogatiuam plane singularem venerabundi agnoscimus; eamque, qui ex his ipsis DEI promissionibus non vident, aut contemnunt; perditii sunt, coeci, vecordes, atque, vt Plauti verbo vtamur, *incogitabiles*. Quid enim ipsum illud *Eudaemonicum* philosophandi genus, memoriae veteris sapientibus tantopere iactatum, habet, praeter fucum, si cum bonis conferatur, diuinitus nobis promissis. Quam frigent in eo omnia: quam ieiuna et manca sunt: quam nihil adferunt sinceri ac firmi ad tranquillandam mentem, ad alendum virtutis studium, ad comparandam, inter tot rerum humanarum vicissitudines, et turbulentos animi motus, vitam vere bea-

A 3

tam:

*) 2 Cor. I, 20.

**) 2 Petr. I, 4.

***) 1 Tim. III, 8.

****) Hebraeor. VI, 18. 2 Cor. I, 20.

†) Pf. XXXI, 20.

††) Pf. XXXVI, 8.

tam: quam fordent in eo omnia, magnifice et splendide dicta; si DEI, salutem nobis promittentis, oracula audias, quibus nihil grauius; nihil ad commendandam religionis nostrae excellentiam aptius; nihil suauius homini, ad aeternitatem contendenti, excogitari potest.

§. II.

*Compendium quoddam promissorum diuinorum
in Psalms Davidis.*

NVLLVS autem vtriusque instrumenti, CHRISTI sanguine confirmati, liber vberior et copiosior diuinis promissis esse videtur illo, qui regii vatis hymnos continet, adflatu SPIRITVS SANCTI compositos. Thesaurum quidem illum dixeris omnis doctrinae caelestis, et quoddam quasi litterarum sacrarum compendium, in quo nihil facile, quod homini, suae cupido salutis, vel credendum, vel faciendum, vel sperandum est, desideres. Si enim rerum populi, a DEO dilecti, gestarum, et beneficiorum, in eum diuinitus collatorum, scientiam quaeris: historiam Psalms exhibent. Si vaticinia de CHRISTO, eiusque regno, amas: magna eorum copia tibi hic obueniet. Si mysteriorum diuinorum cognitione imbuere mentem vis: lege Psalms. Si de commoda ad omnem theologiam via sollicitus es: Psalms eam monstrant. Si vindicare veritatem a doctorum, peruerfae mentis, erroribus et corruptelis studes; si ad monstra illa hominum, diuinitatis

tatis sensum opprimentium, profiganda operam confers: arma Dauides suppeditat. Si familiari cum DEO consuetudine delectaris: nemo eam te felicitus, viro hoc, ad mentem DEI formato, docebit. Si ad praedicandas DEI laudes animum adiicis; si colloqui cum DEO cupis: materiam et verba suggerit. Si morum disciplinam colis: aptissimum hic ducem reperies. Immo vero nihil tam amplum ac praeclarum dici umquam poterit, quod non superet Psalmorum liber, ita, singulari quodam SPIRITVS SANCTI munere ac dono, adornatus, vt vsus eius ad singulos cuiusvis ordinis, aetatis ac dignitatis homines, in rebus aduersis non minus, quam secundis, pertineat. Merito igitur de eo BASILIUS iudicat: Ἡ τῶν ψαλμῶν βίβλος τὸ ἐκ πάντων ἀφελίμων περιείληφε. Προφητεύει τὰ μέλλοντα. Ἱστορίας ὑπομνήστει νομοθετεῖ τῶ βίῳ. Ὑποτίθεται τὰ πρακτέα. καὶ ἀπαξάπλως κοινὸν ταμεῖον ἐστὶ ἀγαθῶν διδαγμάτων, τὸ ἐκάστῳ πρόσφορον. *Homil. I. in Psalm. I. Oper. Tom. I. p. 107.* Addit idem p. 109. Ἐν ταῦτα ἐν θεολογία τελεία. Τί γάρ οὐκ ἂν μάθοις ἐντεῦθεν; οὐ τῆς ἀνδρείας τὸ μεγαλοπρεπές, οὐ τῆς δικαιοσύνης τὸ ἀκριβές; οὐ σοφροσύνης τὸ σεμνόν; οὐ τὸ τῆς φρονήσεως τὸ τέλειον; οὐ μετανοίας τρόπον; οὐχ ὑπομνήης μέτρα; οὐχ ὅτι ἂν εἴποις ἀγαθόν; *Elogia aliorum praestantium omni laude virorum, imprimis GREGORII NYSSENI Tr. I. in Psalmor. inscriptiones, Cap. IIII. Oper. Tom. I. p. 265.* ATHANASII, *de interpretatione Psalmorum; epistol. ad Marcellin. oper. Tom. I. p. 744. sq.* AVGVSTINI, EVTHY-

EVTHYMII ZYGABENI CHRYSOSTOMI, et quae
CARPZOVIVS *in introduct. ad libr. canon.* atque THO-
MAS CRENIUS, *de libris scriptorum optimis, exercitat. III.*
aliique, quorum magnus est numerus, in laudem Psal-
morum collegerunt, praeterimus. Ad promissiones enim
DEI animum et cogitationes intendimus; quibus plena
sunt in diuinis his carminibus omnia. Totus videlicet
erat vir, DEO carissimus, in explicandis beneficiis, a libe-
ratore generis humani et salutis nostrae adfertore partis,
eorumque enumeratione librum suum mirifice illustrat.
Iam gratiam, culpae nostrae factam, adnunciat. Iam mi-
seros de auxilio, in rebus dubiis et acerbis praesentissimo,
certos esse iubet, dummodo DEO firma stabilique fide ad-
haereant. Iam depressos indignitatis suae sensu ad fidu-
ciam erigit, ut, abiecto metu, in conspectum DEI veniant,
prout filios tanti Patris decet. Iam marcentibus in-
genita ignavia stimulos subiicit propositis ante oculos
sanctitatis praemiis. Iam beatas sedes aperit, ut
finem malorum exoptatissimum videant, qui cum huius
saeculi miseris conflantur, animique constantiam seruent.
Nec concipi cogitando vlla hominis sancti virtus, aut offi-
cium vllum, aut incommodum potest, cui nulla hic pro-
posita sit promissio. Pudeat ergo omnes profanae mentis
homines suae in rem diuinam, ipsumque SPIRITVM
SANCTVM, iniuriae, quibus suaves hae sanctarum
mentium dapes tanto sunt fastidio, ut illis Pindaricas odas
prae-

praefendas esse arbitrentur. *) Audiant, si saniora pati consilia possunt, tot testes, qui vim illam ac virtutem diuinam, in Psalmis reconditam, salutari sensu non minus perceperunt, quam Emmauntici illi CHRISTI discipuli flammam fenserunt, ardentem in ipsis animi medullis, magistro cum ipsis colloquente. Luc. XXIII, 32. Qui testes si ipsorum fastui non sufficiunt: doctorem audiant summum, caelesti voce nobis commendatum, et legatos eius praestantissimos, quibus eo in honore Psalmorum liber fuit, vt frequentissime illum tamquam adflatu SPIRITVS SANCTI scriptum, adducerent; si caput aliquod fidei confirmabant, in quo praecipuum esset momentum; vel ab impetu hostium veritatem vindicabant; vel ad caelestem spem erigebant vacillantes; vel si alia res ad gloriam Messiae demonstrandam attinens agebatur.

§. III.

Adducitur insignis promissio ex Psalmo CXXXII.

NOBIS iam obuersatur illustris ille locus *de gaudijs sanctorum hominum ex salute sacerdotum percepto*, quod
Dau-

*) Notus est et peruulgatus *Lazari Bonanici* Psalmorum contemptus, quem temeraria voce prodidit, palam professus, se odas Pindaricas longe Psalmis Dauidicis praeferre. Sunt, qui, labem eadem *Angelum Politianum*, do-

ctissimum virum, infectum fuisse, referunt; neque liberari ab ea posse videtur, si quidem res trium testium, non suspectae fidei, *Mornaei, Peuceri et Melancthonis* calculo aestimanda sit.

Dauides, ἐν πνεύματι, siue, Petro interprete, Φερόμενος ὑπὸ πνεύματος ἁγίου, loquens, tamquam egregium beneficium, CHRISTO referendum in acceptis, ecclesiae pollicitus est. Adducamus ipsa eius verba ex *Psalmo CXXXII. com. XVI.* quae grauem dictantis ea SPIRITVS SANCTI maiestatem produnt et suauitae sua influunt in animos, nostroque et ordini et instituto scribendi inprimis conueniunt. וכהנה אלבש ישע וחסידיה רנן וירננה. Versio Alexandrina: τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σωτηρίαν, καὶ οἱ ὄσοι αὐτῆς ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται. *Sacerdotes eius salute induam, et sancti eius iubilando iubilabunt.*

§. III.

Verba Dauidi vindicantur.

ANTE vero quam ad explicandam verborum sententiam accedimus: hanc nobis veniam facile aequos lectores esse daturos arbitramur, vt magnorum, auctoritatem interpretum deferere nobis liceat, qui hunc Psalmum non Dauidis, sed Salomonis, esse perhibent, eumque putant post splendidam templi aedem, perfectam a Rege sapientissimo, compositum. Quamuis enim non sit, cur ea in re cum quoquam magnopere contendamus; cum in eo boni omnes consentiant, Θεοπνεύτως scriptum esse canticum: graues tamen caussae nos permouent, vt, ipsum Dauidem illius esse auctorem, statuamus. Commemorat sacrum Carmen *versu II.* sequentibus votum aliquod de dedi.

dedicando DEO Iacobi templo, iuris iurandi religione a Dauide nuncupatum. Adducit v. II. sequentibus solemne illud DEI verbum, promissi vim habens, et formula iuris iurandi confirmatum, a Petro autem in N. T. Actor. II. 30. repetitum; quo certior factus est Dauides, fore, vt ex femine suo Messias oriatur. Quae si quis suis expendit momentis; in eam facile sententiam adducetur, scriptam esse diuinam odam circa tempus, quo pius Rex de exstruendo templo cogitauerat, et, patefacta ipsi per Nathanem DEI voluntate acceptaque promissione de Messia ex gente sua prodituro, ab instituto auocatus erat. De quo cum 2 Sam. VI. et VII. exponatur; operae pretium faciet lector, si rem gestam omnem cum Psalmo nostro conferat. Praeterea extant quaedam in hoc carmine, quae cum argumento prioris partis Psalmi LXXXIX. exacte conueniunt, atque, vnum esse vtriusque auctorem Dauidem, nobis persuadent. Accedit dicendi ratio, in hoc Psalmo adhibita, respondens Psalmorum dictioni, qui sine controuersia prophetae huius sunt. Suffragantes habemus Hebraeorum magistros ABEN EZRAM. KIMCHI, versionem Syram, non contemnendae auctoritatis, IRHOYIVM, ex nostris autem SCHMIDIUM, MICHAELIS aliosque plures. Vrgent, qui ex aduerso sunt, loquentem in hoc Psalmo pro Dauide deprecari, velit DEVS illius esse memor, et re ipsa testari, fauere se huic regi, pristinaeque illi gratiam seruare. Ex quo sequi putant, ab alio,

et quidem post Davidis ex hac vita discessum carmen scriptum esse. Sed non cogitant viri optimi, dum haec nobis obiiciunt, Davidem decantandum illud Musicis dedisse, et in usum totius ecclesiae et civium illius composuisse, qui pro salute Regis preces ad DEVM deferunt. Neque recordabantur, non inusitatum esse in sacris, ut nomen loquentis pronomini primae personae locum obtineat; cuius rei exempla plura in Psalmis Davidicis prostant. v. Pf. LXI, 7. 9. LXIII, 12. Postremo, si nonnulla nobis opponunt huius Psalmi, quae alibi Salomon iisdem verbis enuntiat: memores sint, filium, paternae virtutis aemulum, multa fecisse sua, quae a patre perceperat. v. Pf. CXI, 10. Prou. I, 7.

§. V.

Argumentum Psalmi in summam reductum.

GRAVIA esse et momenti maximi, quae sanctissimum carmen tractat, longa demonstratione non indiget. Sunt, qui, ipsum titulum שיר המעלות, quem decem et quinque Psalmi ordine, a centesimo vicesimo ad centesimum tricesimum quartum, habent, argumenti praestantiam indicare, censent. De quo tamen, in tanta dissentientium opinionum diuersitate, certi nihil umquam definietur. Res ipsa hic loquitur. Quoties enim in sacris vel vota sanctorum hominum, religiosa adfirmatione nuncupata, vel ipsius DEI verba, sanctissimo iure iurando confirmata, adducuntur; toties

toties monere nos SPIRITVS veritatis voluit, res summas, attentione omnium saeculorum dignissimas, et cum salute omnium coniunctas, certasque ac stabiles; quibus ad fidem, DEO habendam, obligemur, et quae nec mutari a quoquam possint; nec violari cuiusquam perfidia debeant, adferri in medium. Pf. CX, 4. Ef. XXXXV, 23. LIII. 9. Ezech. XXXIII, II. Hebr. VI, 17. *). Vtrumque hic fieri videmus. Prior Psalmi pars, quae a versu I. ad X. progreditur, Dauidem sinit, DEO dicatum et sacramento contententem, se totum DEI fore et sua omnia DEO, eiusque cultui inter homines propagando consecrassè. Sciebat sanctissimus princeps, cui reipublicae procuratio commissà erat, publicam esse rem immortalis DEI religionem, praecipuum illud validissimumque omnis societatis vinculum, quod maximum habet ad salutem ciuium momentum. In eo ergo omnem operam, industriam et cogitationem figebat, vt firma reipublicae fundamenta in religione iaceret, et grati animi pietatem DEO testaretur. Sed maiora sunt, quae in mente Dauidi erant, cum sacramentum diceret, se locum, diuino cultui sacrum, DEO dicare velle. Messiam, in externis diuinarum rerum

B 3

signis,

*) Ipsi Poetae et Comici scriptores, deorum ius iurandum adducentes, decretum eorum firmum indicant Aeschylvs, Agamemnon. v. 1299. Ουόμωται

γὰρ ὅρκος ἐν Θεῶν μέγας. AVGVSTINVS: Quid est, ait, dei veri veracisque iuratio, nisi promissi confirmatio, et infidelium increpatio. de C. D. XVI, 32.

signis, veneratur, eumque praevidet DEI templum instauraturum, in quò non adparatu externo, non pompa aliqua, non frigidis caerimoniis, non verbis, intra labia nascentibus ac pereunribus, sed toto pectore intimisque velut medullis et vitae sanctitate colendus esset. Voto regis preces suas populus adiungit a v. VI. X. Posterior Psalmi pars IEHOVAM proponit, Messiam ex gente Davidis originem habiturum, omnisque generis bona populo suo adlaturum, iure iurando, quod violari et mutari nequeat, spondentem, a versu X. ad finem.

§. VI.

Sapientia diuina in oraculo nostro expenditur.

IN HIS bonis multa promissis religione, nouoque foederi praecipue reseruatis, sapientia DEI summa inprimis admiranda est. Attemperat enim OPTIMUM NVMEN beneficia sua hominum indigentiae ac necessitati; eoque maiore copia ea dilargitur, quo maiora illis committit exequenda, et quo grauiora sunt mala, cum quibus colluctantur. Sacerdotes quis nescit difficillimam rem, et molestiis implicatam plurimis, quin etiam odiis quorundam et inuidiae expositam, sustinere. Legatione DEI ad homines funguntur; sanctam cognitionem DEI, eiusque cultum commendant pluribus; eripiunt errores; corrigunt mores; animaduersores sunt vitiorum; custodes fideles veritatis ac pietatis; et, ne quid labis ex hominum iniquitate tra-

trahat religio, cauent. Ea autem est ingenii deprauati libido, vt haec bona, quibus vita, falus et incolumitas nostra continetur, in moleftis incommodisque rebus numeret, eisque repugnet, qui meliora docent, et moleftiffimam illis procurationem ac prouinciam vtiliffimam faciat. Subuenit ergo DEVS inopiae facerdotum opibus fuis, atque omnia illis falutis praefidia, ad rem grauiffimam rite faciendam, pollicetur. כהנים אלביש ישע

§. VII.

Ad DEVM auctorem cur referatur promiffio.

HAEC QVI in conferuationem falutemque facerdotum decreuit, DEVS ipfe eft. יהוה v. i. 2. 8. II. DEVS, foedere cum fuis iunctus, omnis falutis princeps, Sionis fuae, hoc eft ecclefiae V. et N. T. dominus et facerdotii auctor. Talem enim effe oportebat, qui miferis hominum rebus fucurreret, et verum fe humani generis reftauratorem demonftraret. Iactabat olim credula et fuperftitiofa antiquitas fuos σωτῆρας. Caftor et Pollux ob fedatam maris rabiem; Aefculapius ob depulfos morbos; ob domita monftra Hercules σωτῆρων nomen accepere. Syracufani Verrem nonfolum Patronum fuae infulae, fed etiam, repositum fere in deorum numero ac coetu, *Sotera* dicebant; quod quantum fit, vno verbo Latino exprimi non poffe, cenfet CICERO, eumque *Sotera* effe iudicat, qui falutem dedit;

dedit; *in Verrem lib. III. Cap. LXIII.* Valeant autem ficta illa et commentitia numina, et omnes, qui diuinitatem adfectant, aut cultu DEO debito digni ab hominibus, diuinioris doctrinae expertibus, iudicati sunt. Quem autem recentiores philosophi Platonici in scriptis suis implorant supplicesque venerantur *σωτήρα*, eum studio imitandi christianos adoptarunt, non satis cognitum *) nec ea, qua decet, animi religione, cultum, sed foeda dedecoratum superstitione. Nos ab vno DEO vero eoque trinuno salutem omnem prouenire, sacris edocti litteris, scimus; illam praecipue salutem, cuius humana ratio nullam partem adsequitur, qua a fordibus peccati purgati, ab vltice DEI ira, quam humanum scelus prouocauit, et vniuersa inferorum saeculorum ac sempiternis suppliciis in libertatem vindicati sumus, nobisque gratia, pax, regnum et omne, quod expreti votis potest, bonorum genus recuperatum est. Atque hanc quidem salutem Pater, πάντων σωτήρ, **) procurauit: Filius, ἀρχηγός σωτηρίας, ***) acquisiuit; Spiritus sanctus accommodat et obsignat: quod alio loco copiose demonstratur. Ex hoc igitur πληρόματι cum omnes χάριν ἀντὶ χάριτος ζῶν καὶ περισσόν, καὶ πάντα, repetere queant; sacerdotes etiam omnem salutem suam eo certiore fiducia expectant, quo

*) V. SIMPLICIUS *Commentar. in Epictet. p. 332.* Ἰκετεύω σωτήρα, ἀφελὲν τελείως τὴν ἀχλήν τῶν φυσιῶν ἡμῶν ἁμαρτιῶν.
 **) I Tim. III, 10. Tit. III, 4.
 ***) Ebr. II, 10,

quo certior est promittentis DEI fides. Io. I, 18. X, 10.
Rom. VIII, 32.

§. VIII.

Sacerdotes promissione illa beati.

VIDEAMVS nunc, qui sint, ad quos promissum pertinet. כהנים *Sacerdotes* eos Pfalmus vocat. Constat autem inter omnes, sanctae linguae non ignaros, vocem כהן late patere, ac sacrum non minus, quam ciuilem ministrum denotare. Sic Moses et Aaron כהנים adpellantur; cum hic tantum sacra procuraret. Pf. XCVIII, 6. Daudidis filii, qui fungi sacerdotio nequaquam poterant, eodem insigniuntur nomine; quia, vt scite explicatur, 1 Chron. XVIII. 17. מיטן המלך *ad manum* regis erant. Ratio promiscui vocis vsus repetitur ab eius origine. כהן, *administrare*; ministerium autem aliquod viris, ecclesiae et reipublicae praefectis, tribui posse, quis neget. Ipsa etiam historia sacerdotii documento est, vtramque dignitatem, ciuilem et sacram, coniunctam a primis fere temporibus fuisse. Qui principes erant familiae apud Hebraeos, sacra administrabant, et ciuilia tractabant negotia. Iethro, Mosi focer, כהן מדין Exod. II, 16. III, 1. XVIII, 1. quia, vt non male coniciunt viri eruditi, euectus vltra vulgarem Kinacae plebis sortem, principis ac sacerdotis personam gessit. v. ANDR. MURRAY. *Comment. de Kinacis.*
Et quid impedit, quo minus reipublicae proceres sacra

C

simul

simul curent ac tueantur, qui custodes vtriusque tabulae constituti a DEO sunt, et ἐπίσκοποι τῶν ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας esse debent. vid. IO. a MARK; *Exercitat. miscell.* p. 209. LEIGH *Crit. S. V. T.* p. 209. SEELENIVS, *medit. exeget. P. III. Cap. XXVII.* p. 809. sq. Non inueniunt autem hic, quod petunt erroris sui praesidium, Romanae sedis addicti, qui illud ius in omnia mundi imperia, quod Pontifex Romanus coniunxit cum ecclesiae regimine, aut temere potius sibi arrogauit, ipsa voce יהוה et exemplo Moysis, summorumque apud Iudaeos Pontificum stabilire conantur. Nos, qui religionem in pristinum restitutam, et repetitam in Augustanae Confessionis formula, profiteamur, vtramque potestatem, tam sacerdotii, quam imperii, religiosè propter mandatum diuinum, tamquam summa DEI beneficia, hominibus in terris concessa, veneramur: non confundendos tamen vtriusque fines esse censemus; nec sacerdotio irrumpendi in alienum officium veniam concedimus; sed, disiunctis vtriusque potestatis interuallis, cuique relinquimus, quod suum est. Nostrum autem locum, qui de sacerdotibus illis iustitiae, quorum in iure dicundo et regenda republica versatur opera, explicare vellet; longe recederet a mente diuini vatis, et aliena omnia sermoni eius adfingeret. Non melius sapiunt, qui sacerdotes spirituales hic quaerunt, et, promissum DEI ad omnes pertinere sanctos, existimant. Verum est, liberatorem nostrum ius illud regii sacerdotii sanctissimum

ממלכת

ממלכת הכהנים *) Iudaeorum factioni ereptum, transfu-
 lisse ad omnes, qui eius sequuntur disciplinam. Habemus
 testem Iesaiam, vatium omnium principem, יהוה תקונו
 (**). Testem Petrum: Καὶ αὐτοὶ ἱεράτευμα ἅγιον,
 ἀνευρέγκαι πνευματικῶς θυσίας, εὐπροσδέκτους τῷ Θεῷ, διὰ Ἰησοῦ
 χριστοῦ: et paullo post: Ὑμεῖς γενέσθε ἐκλεκτὸν βασιλεῖον ἱερά-
 τευμα ἁθνος ἅγιον ***). Testem Ioannem, theologum:
 Ἰησοῦς χριστὸς ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ
 αὐτοῦ ****). Testes quatuor et viginti seniores, sapientif-
 simos ecclesiae et reipublicae moderatores, magnos
 laudum saluatoris praecones: Ἐποίησας ἡμᾶς τῷ Θεῷ ἡμῶν
 βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς *****). Funguntur autem hoc sacerdo-
 tio, per translationem sic dicto, homines, DEO nati, et in
 eius gratiam per fidem in CHRISTVM recepti, tamquam
 filii, et omnis creaturae προτόκοι; dum animam eiusque
 facultates DEO sacrificium offerunt; dum lumine diuino
 ad incrementa in salutari DEI cognitione capienda, vtun-
 tur; dum voluntatem suam penitus conformant ad diui-
 nam; dum corpus, et omnia eius membra, DEO tradunt;
 dum omnes conatus, studia omnia et cogitationes, diuinae
 gloriae consecrant, totosque se summo NUMINI, cui de-
 bent omnia, mancipant. Haec est illa hominis sancti
 consecratio, καὶ διέθεσιν CYRILLVS nominat, homil. XXII.

C 2

in

*) Exod. XIX, 6.

**) Ies. LXI, 6.

***) 1 Petr. II, 5. 9.

****) Apoc. I, 6.

*****) Apoc. V, 10.

in Psalm. Haec a Paulo, ad Romanos scribente, tam grauiter commendata *κατρεία λογική, παρατήσαι τὸ σῶμα θυσίαν ζώσαν, ἀγίαν, ἐνάρεσον τῷ Θεῷ.* Conuerterunt in rem suam philosophi, a sacris christianorum recedentes, aliquam veritatis huius, sed non satis intellectae, et male accommodatae partem. Adduxit locum LACTANTIVS ex libro Senecae, qui periit: *Vultisne vos deum cogitare, magnum et placidum, et maiestate verendum, amicum, et semper in proximo, non immolationibus et sanguine multo colendum: quae enim ex trucidatione immerentium voluptas est: sed mente pura, bono honestoque proposito. In suo cuique consecrandus est *).* HIEROCLES, qui non vulgarem posuerat in christianorum auctorum lectione industriam, christiana fere formula: *Μόνος αἰτ, εἶδε τιμῶν ὁ προηγούμενος ἑρῆον ἑαυτὸν, προσάγων καὶ ἄγαλμα Θεῶν τευταίων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ναὸν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Θεοῦ Φωτὸς τὸν ἑαυτοῦ παραιοκευάζων νοῦν **).* Verum haec, quae, suo tractata loco, et a maximis theologis, CALOVIO, BAIERO, CARPZOVIO, QVISTORPIO, WERNSDORFIO, editis *de sacerdotio christianorum regio* libris, docte copioseque explicata sunt ***); licet magnam habeant gratiam et vtilitatem, remque christianam et decus eorum, qui illam profitentur, mirifice illustrent; ad rem tamen nostram nihil omnino fa-

*) *Instit. diuin. libr. VI. Cap. XXV.*

**) *Commentar. in aur. Pythagor.*

Carm. p. 174.

***) *ABR. CALOVIUS; de regali sacerdotio. Witteb. MDCLXXXIX. denuo edit. MDCCL.*

faciunt. Namque sacerdotes, quibus promissa est salus, singularem in ecclesia ordinem constituunt, a DEO ipso rei sacrae procurandae destinatum. Nulla hic opus est demonstratione; cum res ipsa claris argumentis signisque luceat. De sanctuario DEI; de condendo templo, et de inferenda eidem arca foederis Psalmus in superioribus exposuerat. Iam ex historia sacra et omni antiquitate manifestum est, sanctuarium DEI et sacerdotes ita diuino instituto coniungi, ut separari ac diuelli nequeant; nec cuiquam datam esse, portandae arcae DEI, potestatem, quam sacerdotibus, ac Leuitis. Οὐκ ἐπὶ ζεύχους ἐκομίζετο, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐφέετο, IOSEPHVS obseruat *). Exploratae igitur veritatis est, sacerdotes intelligi, DEO lectos, rite inauguratos et vnctos, munus gerentes, designatum a DEO, distinctum a caeteris, adsertores purioris doctrinae, legis interpretes, rei sacrae administratos, vita moribusque integros, legatos et amicos domini; prouti aliis in locis describuntur, et a viris eruditis omnisque antiquitatis

C 3

peri-

IO. GVIL. BAIER; *de sacerdotio fidel. reg.* Ien. MDCLXXXIX.

IO. BEN. CARPZOV; *de regali fidel. sacerdotio.* Disput. academ. No. XXV. p. 1151.

QVISTORPIVS; *de spirituali fidel. N. T. sacerdotio.* Rostoch. MDCCVI.

WERNSDORF; *caudida solida-*

que de regali fidel. sacerdotio sententia. Vitebergae, MDCCXXVIII.

Ven. DEYLING; *obs. S. Part. III. Cap. XLI. super Rom. XII, 1.*

*) A. I. L. III. C. VI. LVNDIVS. S. I. L. III. C. XXVIII. BVXTORPIVS *in hist. arc. foederis;* alii.

peritis multis in libris descripti sunt. Sionis autem sacerdotibus vocantur: quia officio suo fungebantur in monte Sionis, quo arca foederis, deducta ex domo Obed Edomi, a Davide deportata erat; de quo magnus CARPZOVIVS, pie a nobis colendus, in *adparatu ad antiquitates Sacri Codicis et Gentis Hebraeae historico Critico*, legendus est.

§. X.

Quaenam sit SALVS, sacerdotibus promissa.

NOS ad illud progredimur, quod est in commentatione nostra praecipuum; ad salutem, quam sacerdotibus Deus promisit. Ipsa autem SALVTIS, σωτηρίας, vox, amabile aliquid habet, et votis omnium expetendum. Quare diuino dignam honore SALVTEM iudicarunt Graeci et Romani, qui mentis suae coecitate longe aberrant ab eo, quod veram SALVTEM adfert. Huic dicebant templa; huic festos dies sacrabant; huic nuncupabant vota, aliaque grati animi signa sacra esse volebant *). Utinam fontem, ex quo omnis salus largissime fluit, non deseruissent, ad quem ipsis quoque aditus patebat. Nos illum etiam in nostro oraculo religiose contemplemur.

Est

*) PLAVTVS, *Captiu. A. III. Sc. III.*
 14. PAVSANIAS, in *Achaic.*
f. L. VII. C. XXI. MACRO-
 BIVS; *Saturnal. L. I. C. XVI.*

VOSSIVS, *theol. gentil. L. VII.*
C. VI. et singular. Dissert. GVI-
 LIELM MVSGRAVE.

Est autem Hebraeis ישע ea felicitas ac salus, quae nos, ereptos ex miseriis, incolumes praestat, et omni bonorum genere cumulat. ישע etiam dicunt et ישוע atque in numero multitudinem indicante ישועה. Pluribus in locis auctorem et ducem omnis salutis DEVM, inprimis MESSIAM, indicat, per quem amissa salus recuperata omnibus et restituta est. יהוה ישע. *DEVS ipse salus mea.* Pf. XXVII, 1. הוה ישעך בא. *Ecce salus tua venit.* Ief. LXII, 11. Plura adducere dicta nec tempus patitur, nec instituti ratio. Hoc taciti praeterire nullo modo possumus, factum esse nutu quodam DEI et arbitrio singulari, vt pii in oeconomia vetere homines tam frequenter in hanc vocem inciderent, quae nobis, quorum aetas in MESSIAE tempora incidit, nomen saluatoris nostri proprium inprimis commendat, et clarius indicat, quam piis illis viris forte innotuit, quanta sint, quae voce hac continentur, bona. Exempli ne desint; legantur, et suis aestimentur momentis, dicta: Iacobi: Genes. XXXIX, 18. *Hanna* 1 Sam. II, 1. Psalms XIII, 7. LXX, 5. LXXI, 15. XCVI, 2. CXVIII, 123. 166. 174. Ief. XXXVIII, 6. In quibus aliisque locis respectum ad nomen IESV salutiferum haberi, dubium non esse, censet GLASSIUS in immortalis *Philologiae suae* farae opere *) et illa, N. F. loca confirmant, in quibus saluator hominum σωτηρια et σωτήριον dicitur. v. g. Io. III, 22. Luc. I, 77. Actor.

*) *Lib. I. Tr. I. p. 152.*

Actor. XIII, 26. XXVIII, 28. Iam si recte monent illi, qui regulas praescribunt sacram interpretandi scripturam, cuilibet litterarum diuinarum voci, in illis praecipue locis, quae DEI beneficia praedicant, tantam tribuendam esse vim et efficaciam, quanta possit; cum singula scripturae verba, θεοπνεύματος concepta, praesumenda sint, sapientissimo DEI consilio selecta esse; ne sine ratione vis illius immineatur et a diuinis beneficiis aliquid videatur detrahi *): coniectura facile adsequimur, summa nobis omnia in voce ישׁ et ישׁוׁ proponi. Totus enim SALVS est magnus ille mediator ac liberator noster. Salus in nomine, super caetera euecto omnia. Salus in ipsa persona, nomine designata; Salus in doctrina; Salus in opere; Salus in eo, quem sibi propositum habuit, sine; Salus in beneficiis. Via est; veritas est; vita est. Salus est omnibus absoluta numeris, vt, qui cum eo coniunguntur, nulli malo, quod exitium adferat, obnoxii sint; nulloque bono, quod vere salutare est, careant. Diuino enim consilio nobis factus est σοφία, δικαιοσύνη, ἀγιασμός, ἀπολύτρωσις **)

Salus

*) DANNHAVER; *Hermeneut. sacr.* p. 405. LOESCHER; *Breuiar. theol. exeget.* p. 161. Ne hic vane quid postum existimes; ubi DEVM loqui non vane credis. RAMBACH; *insit. hermeneut. sacr.* Cap. VI. §. XVI. p. 291. Vis ac significatio vocis non est eneruanda ac restringenda, ubi

Spiritus Sanctus eam non restringit certisque limitibus circumscribit.

**) Matth. I, 21. Αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν. Οὐδὲν κατὰ κριμα ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐν τῷ Χριστῷ.
Rom. VIII 1. 1 COR. I, 30.

Salus denique est perpetua: quia numquam non in eo versatur, ut beatos faciat, qui ad eum accedunt, homines; semper auxilium opemque praestet, et non tantum salutem det, verum etiam feruet, curetque, ne vel temporum iniuria amittatur, vel labefactetur hostium imperu, vel ipsa denique morte finiatur, sed in omni aeternitate firma ac stabilis consistat *). Plura docebit futurum saeculum, quam in hoc intellectus adsequi, et eloqui lingua poterat.

§. XI.

SALVTIS promissae applicatio.

OMNIS autem salus, quantacumque sit, quid profutura nobis est, nisi nostra sit. Non defuit igitur benignissimum NUMEN ea in parte sacerdotibus; sed, accommodatum etiam se, pollicetur, quae sciat illis saluti fore. Idque verba innuunt: *אֲלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲלֹהֵי יִשְׂרָאֵל* induam sacerdotes salute. Alluditur procul dubio ad vestes sacerdotum apud Hebraeos, quae pretio suo regioes fere aequabant et, tamquam thesauri quidam, adseruabantur in templo. Videbat enim DEVS, externis rerum diuinarum signis carere

*) Ὅθεν καὶ δύναται σώζειν εἰς τὸ παντελὲς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ. Ebr. VII, 25. ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτοῦ αἴτιος τοῖς σωτηρίας. Ebr. V, 9.

Non poenitebit cum his, quae breuiter persequuti sumus, conferre CHRYSANDRI dissertationem de forma et emphasi nominis IESV. Rintelii MDCCCLI.

carere non posse religionem gentis, nimium rebus externis deditae; ideoque adparatum ei pompamque adiecit, qua sensus mouerentur, et maiestas quaedam conciliaretur ministris suis, atque sacris, quae peragebant. *Ὅτι βασιλεὺς εἰς σεμνότητα καὶ τιμὴν περιώπτει τοῖς ἱερεῦσιν ὁ νόμος*, vt PHILO in libro de sacerdotum honoribus obseruat. Praeterea hoc etiam cultus Leuitici institutum ad mysterium recuperandae salutis pertinet, typorum integumentis inuolutum. Qui enim sacerdotes videbant tam splendide vestitos, acri attentoque animo Messiam, hominibus sponsum, considerare et contemplari iuebantur, qui pulcherrimus esset futurus, et diuinarum virtutum decore ornatus praeditusque infinita gloria. Totum hoc, quantumcumque est, quod certe maximum est in salutis negotio, perspexisse Dauidem, multi eius Psalmi docent; inprimis autem Psalmus XXXXV. testatur, qui splendorem CHRISTI regium ornatumque sacerdotalem depinxit *). Tanto magis autem absconditum erat hoc salutis arcanum, in ornatu sacerdotum latens, hominibus a societate Iudaicae ecclesiae seiunctis, ad quos stulta imitatione et adfectione ridicula ille transit. Dum enim se ad mores institutaque Iudaeorum in sacris suis faciendis componebant; omiſſa illius, quod est in religione primum, cura, haerebant in externis atque ita exornabant sacerdotes, vt cum ipsis regi-

*) Vid. de hoc Messiae Regis splendore et ornatu sacerdotali LAM-

PII Exercit. VI. et VII. in Psalm. XXXXV. p. 221. ad 328.

rēgibus certare de splendore possent *). Caeciores autem sunt illis viri eruditi, qui in hac etiam legis caerimonialis parte nihil diuini vident, et omnia referunt ad stupida Iudaeorum ingenia, ad quae DEVM comminiscuntur se hac pompa accommodasse. Hos vellem adcuratius indagare leges, a DEO latas, et clarissima sapientiae diuinae documenta in illis cognoscere a viris summis, editis de vestitu sacerdotum commentariis, in luce posita **). Et quid est, quod humanos testes allego, quorum praeuideo nihil effecturam esse auctoritatem. Testem habemus SPIRI-

D 2

TVM

*) MINVICIVS FELIX *sacerdotum honores et purpuras* profert, in *Oetanio* p. 79. Edit. Ouzelii, ad quem locum conferendae sunt, Geuerhardi Elmenhorstii notae. APVLEIVS, sacrorum proceres, sacerdotes, candido linteamine iniectos fuisse scribit. *Metam. Lib. XI.* p. 261. Conf. eius *Apolog.* p. 310. Testantur idem LVCIANVS, *de dea Syr.* p. 679. PLVTARCHVS, *de Isido et Osiride* p. 352. Multa etiam eam in rem collegit scriptor rarioris libri A. cō Iocxxxv. 4. editi, cuius titulus: *Indice du Cabinet de Samuel Veyrol, avec un recueil de quelques antiquités de Xaintes et Observations sur diuerses Medailles*; ex quo multa nobis exhibuit ZORNIVS, in *bibliothec.*

antiquar. p. 531. sq. Vellemus christianos in uestiendis sacerdotibus abstinuissē ab imitatione Iudaeorum, et luxui non reliquissē locum, reprimendo conciliorum decretis.

**) Longa est eorum series, quam recenset FABRICIVS, *Bibliorb. antiquar. Cap. XVIII.* p. 599. Ex Iudaeorum magistris in eo studio elaborauit MAIMONIDES, *de adparatu templi eiusque ministris, Cap. VIII.* Latine conuersus in Opusculis TH. GRENII, *Fascic. VI.* p. 141. sq. Sed in vmbri illis veritatis lucem, velamine Mo- sis impeditus, non perspexit. Saniora tradunt IO. HIER. SOFRANIS *digressio de re vestitaria Hebraeorum*, annexa *Commenta-*

TVM DEI, non fallentibus iudiciis declarantem in multis N. F. locis, vestes sacerdotum symbola excellentissimae esse salutis, per CHRISTVM reparatae, cuius fiunt participes, qui vera cum mediatore suo fide vniti sunt, eumque studiose imitantur. Huc referenda sunt dicta, in quibus CHRISTI ecclesia, SALVATORI adhaerens, ἐνδοξος, μὴ ἔχουσα σπίλον, ρυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων. ἀλλ' ἀγία καὶ ἄμωμος esse dicitur. Ephes. V, 27. Effata, in quibus sancti λευκὰ ἱμάτια ἔχουσιν, et ἐνδύειν τὸν χριστὸν, perhibentur. Gal. III, 27. Rom. XIII, 14. Apoc. III, 18. Non ignoramus viris quibusdam eruditis eam placuisse sententiam, Paulum eo inprimis loco, quo Galatas memores esse vult, quod CHRISTVM induerint, ad ritus hominum respexisse, deorum cultui deditorum, quo vestes Numinum, opinionis errore fictorum, induere solebant religionis causa. Qui triumphum agebant, Iouis Capitolini vestibus induti, curru triumphali vehebantur. Qui sacris initiabantur Isis, vestem Isis gerebant. Idem in sacris Mithriacis vsu venit. Qui iurabant, Cereris induebant vestem, vt in hoc decore maior iurisiurandi formulae conciliaretur religio. Imperatores in togis deorum consecrabantur. Ipsi etiam homi-

rio in Davidis historiam, Lugd. Batau. MDC XLIII. BRAVNII Lib. II. de vestitu sacerdotum apud Hebraeos, Amstelodam. MDCCI. Vid. imprimis Lib. II. Cap. XXV. de pretio sacerdotalium vestium.

CARPZOVII adparatus, supra laudatus. SAYBERTI Tr. de sacerdotibus Iudaeorum. IVRIEV, histoire des dogm. et des cultes de l'Eglise; Part. II. C. IV. p. 270. sq.

hominibus facinorosis, damnatis ad bestias, deorum vestes concessas esse, easque christianos, confessores veritatis, ad supplicium ductos, repudiasse, relatum legimus *). Quis autem credat sanctissimo viro, ad Iudaeos praecipue scribenti, parum gnaros horum rituum, haec in mentem venisse, eumque summis religionis mysteriis mortiferam accommodasse superstitionem. Neque calculum merentur, qui albas hic vestes se credunt inuenisse, initiatis sacro lauacro, tamquam symbolum acceptae in baptismo gratiae et lucis, datas, quos λαμπροφορεῖν christiani scriptores dicunt. In re enim tam incerta ac dubia nemo definit facile, Apostolorum tempore ritum illum iam in ecclesia christiana receptum fuisse, cum Paullus ad Galatas et Romanos scriberet. Et cur in tanta subsidiorum domesticorum ac proprio-

D 3

*) Ad Paullina verba Galat, III, 27. explicanda multi addixerunt operam. STEPH. LE MOYNE in var. sacr. p. 390. 392. ea, adductis in medium ritibus, illustrat. THEODOR. HASAEVS in bibl. Brem. Cl. IV. Fascic. VI. p. 1007. sqq. respici in illis putat ad mandatum diuinum, quo Moses lustrare populum, eique praecipere iubetur, vt omnes lauent vestimenta sua. Exod. XIX, 10. 14. Alia adfert IO. D' OVTREIN in spicilegio de induitione CHRISTI in eadem Bibliotheca Cl. IV.

Fascic. II. p. 360. sq. Alia LAMPPIVS Exercitat. VIII. in Psalm. XXXV. p. 360. sq. vt anceps de liberandi cura videatur, cui adfentias, Nos venerabilem Ephorum nostrum sequimur ducem, quem constat Paullina loca ex re vestiarum sacerdotum apud Hebraeos, et inauguratione eorum illustrasse v. Obscrv. S. P. III. Cap. XXXII. Suffragatur ei venerab. WALCHIVS, in diff. de Baptizato CHRISTVM induente §. XXIII. p. 40. sq.

priorum copia sectemur aliena. Idem Spiritus, cuius adflatu edita sunt oracula V. T. legatis CHRISTI praeerat, eisque suppeditabat res et verba. Utuntur ergo hi saepe formulis, ex illis repetitis, et ad ritus, in ecclesia Iudaica vsitatos, respiciunt. Dubium non est, quin idem fecerint in illis locis, in quibus induere CHRISTVM dicimur. Nihil enim ea formula significatur aliud, quam transire a malo miseroque viuendi genere, quod cum fordidarum vestium squalore sacrae litterae comparant, ad statum gratiae, bonorum que a CHRISTO partorum, participem fieri; peccatorum venia, iusticia, pace, et omnibus SPIR. S. beneficiis in regno gratiae frui. Ex quo, quid sit, quod sacerdotibus promittitur, iudicari facile potest. Salutem induunt, tamquam vestem; dum fide saluifica thesauros gratiae omnes sibi accommodant, et per eam cum DEO conciliantur, atque ita cum CHRISTO vniuntur, vt in CHRISTO toti sint. Salus eos vndiquaque, non secus, ac vestis aliqua corpus, circumdat. Omnem eorum nuditatem, peccata omnia, vitiosae naturae infirmitatem et claudicationes in officio, abdit atque contegit. Vestis vt frigoris vim et aëris molestias propulsat: sic haec salus, tributa sacerdotibus, eos aduersus odia, iniurias, acerbiter, reprehensiones intempestiuas, et quidquid illis intentatur mali, munit. Vestes sacerdotum Leuiticorum, siue materiam, siue pulcherrimas figuras, mirabili arte contextas, siue colores et ornatum consideres, maximi pretii, quod obseruauimus

mus, erant, et illis datae sunt לַכֹּהֵן וְלַתַּיָּאֵר in *glorianz et honorem*. Exod. XXVIII, 2. Multo autem pretiosiores sunt salutis vestes. Cum enim ita sint comparatae, vt omnem auferant maculam, et iustitia saluatoris penitus inuoluant, vt tota iuris sacerdotum fiat: cum multiplici genere donorum SPIRITVS SANCTI instructae sint: quid est, quod pulcrius, quod praestantius, quod splendidius illis dici possit. Bene CLEMENS ALEXANDRINVS iudicat: Κάλλος ἄριστον, πρῶτον μὲν τὸ ψυχικόν, ὡς πολλάκις ἐπεσημηνάμην ὅτ' ἂν ἡ κεκοσμημένη ψυχὴ ἀγίῳ πνεύματι, καὶ τοῖς ἐκ τούτου ἐμπνεομένη φαιδρύμασιν, δικαιοσύνη, φρονήσσει, ἀνδρεία, σωφροσύνη, φιλαγαθία τε, καὶ αἰδοῖ ἧς οὐδὲν ἐναντιέσσερον χρώμα ἐώραται πώποτε. *) Sanctissima hac veste nitentes, CHRISTVM expriment in his terris et repraesentant, quem stilo Paullino, tamquam perfectissimum optimumque, quod ad imitandum proponi potest, exemplar, induerant. Vestigia CHRISTI premunt. Idem in illis, qui erat in CHRISTO, adfectus; ad illius se vitam et virtutes conformant. Oeconomiae diuinae curam summa fide gerunt, et dona eius dispensant. Religionem veram a falsa defendunt, et doctrinae caelestis tradendae latiusque propagandae administri sunt. Tali ornati veste, non possunt non placere DEO: cui qui probatur; expleta cumulataque
habet

*) Paedagog. Lib. III. Cap. XI.

habet omnia, quae animus, bene informatus, ad salutem suam desiderat.

§. XII.

Praerogatiua Sacerdotum N. F.

VNA quidem est, quae in vtroque foedere proponitur, salus; vnus eiusdem vsus; vna consequendi eam via ac ratio; eadem vtriusque bona; eadem omnium, qui illis fruuntur, dignitas. Nimis ergo subtiles esse videntur, qui, Dauidem sacerdotibus V. T. tantum צדקה *iustitiam* concedere; sacerdotio autem N. T. quod, christiano more, ministerium ecclesiasticum dicimus, ישע *salutem* tribuere, censent *). Qui quidem, si id obtinere volunt, vt, huic vberiore donorum mensuram, illustrioremque gradum dignitatis et praestantiae, liberrima DEI dispensatione, assignatum esse, statuamus; non habent nos repugnantes. Tanto enim luculentior est ecclesiae christianae praerogatiua, qua Iudaicae excellit; quanto praestantiora sunt N. F. promissa, et quanto certius est, corpus vmbra, complementum typis, ministerium spiritus ac vitae ministerio litterae

*) Hoc nimirum discrimen esse putauit NIC. LYRA inter sacerdotes V. et N. T. vt illi *iustitia* tantum induerentur; hi vestiantur *salute*. Non multum ab ea sententia discessit LVD. CRESOL-

LIVS, in rariore libro, cui MYSTAGOGI titulum praeposuit *de disciplina sacrorum hominum* Paris. M DC XXVIII. edito; adducto a SELENIO. *meditat. exeget. P. I. Cap. XVIII. p. 739.*

terae ac mortis anteire. Quantam igitur cumque prae se ferret dignitatem Leviticum sacerdotium: comparari tamen cum ministerio verbi N.F. neque scientiae salutaris luce, neque multiplici donorum aliorum genere, neque ipsa operis agendi ratione, neque effectis, quae SPIRITVS SANCTI beneficiis tenentur, neque honore ac dignitate potest. Multis hoc argumentis confirmant, qui de ecclesiae christianae praerogatiua, dignitate et excellentia, quam prae Iudaica habet, exposuerunt, inter quos LVD. CAPELLVS in libro: קרש ירוה *Sanctitas domini* inscripto, multa in medium attulit, accurato iudicio ponderanda; quae, ne longiores simus, quam necesse est, omitimus. Dux ea in re, caeteris anteponendus omnibus, quem sine labendi periculo sequamur, Paullus est: Atque is in epistolis ad Corinthios, ad Galatas, inprimis vero in ea, quam ad Hebraeos scripsit, hanc praerogatiuam egregie demonstrauit, et aduersus eos vindicauit, qui, nimium gloriae V. T. tribuentes, magnopere ab honore ac dignitate N.F. detrahebant.

§. XIII.

Gaudium Sanctorum ex salute sacerdotum.

A SACERDOTIBVS salus tam optabilis ad sanctos ita redundat; vt ex ea incredibilem capiant voluptatem et oblectationem. Non sibi solum; sed ecclesiae diuites sunt maxime

*) V. CAPELLI *Not. Critic. a p. 213. ad p. 242.*

maxime: seipfos saluant, et auditores *). Hoc suavi praedictione idem Dauides commemorat: וחסוך רנן ירננו. *Sancti eius gaudento gaudebunt.* Scite admodum ac sapienter connectit cum superioribus haec verba scriptor per copulandi particulam, vt, quod sit DEI propositum in salute sacerdotum, intelligamus; nimirum salus gregis CHRISTI, pontificis summi, sanguine redempti. Quam licet pro summa benignitate sua DEVS serio velit omnes percipere; non possunt tamen, nisi חסירי, de vsura eius gaudere. Sunt autem חסירי, qui a polluto hominum peccatorum coetu seiuncti et adscripti ciuitati CHRISTI sunt: quos sanctissimus DEVS gratia sua in CHRISTO complectitur, atque, vt suos, fouet, diligit, tuetur; quique, aucti diuinis beneficiis, sacerdotum opera ad pietatem, sanctitatem, abstinentiam, aequitatem ac beneficentiam formantur, his ipsis quoque virtutibus vtuntur tamquam praesidiis et instrumentis ad amplificandam DEI gloriam et ecclesiae salutem. Hanc nimirum imaginem sanctorum hominum effingit rex inter vates illustris multis in locis, quae, qui sacra legunt, reperient facile, et, quantum distet vera sanctitas a simulacro sanctitatis ac virtutis, intelligent. Communis vero est et peruagata multorum animis opinio, miseros esse sanctos et infelices. Sed conuellit erroris ludibrium Dauides, et sanctis bona tribuit, quae ipsa nobis natura

*) 1 Tim. III, 16.

natura primum commendasse videtur, gaudium, voluptatem ac delectationem: cuius quo quis plus habet; eo beator merito putatur. Duplex autem gaudii illius vis est: vt depellat molestiam, et sensum motumque ex bono percepto iucundum adferat. Caue vero gaudium hic quaeras sapientum de Zenonis porticu, qui splendide philosophantur, non desinere gaudere bonum, nec verti in contrarium; illudque gaudium, nisi sapienti, non contingere: *Fac hoc ante omnia: disce gaudere. Nolo tibi unquam deesse laetitiam. Volo, illam domi tibi nasci. Nascetur; si modo intra te ipsum sit. Caeterae hilaritates non implent pectus; sed frontem remittunt. Mihi crede; res seuera est gaudium.* Caetera *). Tantum enim sanctorum hominum gaudium a gaudio Stoicorum sapientum distat, quantum magnifica de se suaque virtute opinio cum stupore animi, a rebus externis omnibus alienati, coniuncta, ab hominum, in CHRISTO eiusque satisfactione suauiter adquietentium, et in amicitia DEI omne praesidium ponentium, virtute distat. Itaque gaudium illud, si cum ecclesiae gaudio conferatur, leue est, inconstans, futile, adparens, imaginarium, nullum est. In hoc nihil simulati; non hic inanis umbra; non sine re nomen; nihil, quod non, nisi ad praestinguendam splendore quodam imperitorum mentis aciem, valeat. Verum est, efficax, salutare gaudium.

E 2

Ex

*) SENECA, *epist.* XXIII. XXVII.
LVIII. XCVIII. *conf. celeb.*

GESNERI *Opuscul. T. V.*
p. 127. sq.

Ex puro limpidoque fonte manat; ex firma nimirum in CHRISTVM fide; ex coniunctione cum DEO; ex prospero rei diuinae, quam sacerdotes tractant, successu; ex verbo, ab illis adnuntiato, quod animum, tamquam dulcissimum epulum, reficit ac recreat; ex ecclesiae SALVATORIS incrementis; ex optima conscientia, quae culpa nulla pallefcit; ex futuri aevi bonis, quorum praefensionem sancti habent. O beatam dulcemque voluptatem, qua qui imbutum habet animum, bono fruitur, quod nullius satis aestimare mens, nec lingua praedicare satis potest. Magnitudinem gaudii, quod ἀγαλλίασιν Graeci dicunt *) SPIRITVS s. repetitione eiusdem vocis insinuat: חסידים רנן ירננו exultando exultabunt **): perinde ac apud Esaiam ecclesia de ornatu suo gloriatur שוש אשׁיש gaudendo gaudebo.

§. XIV.

Accommodatio dictorum.

SVMMVM esset nefas, et criminis loco habendum, nisi nos quoque bona, tam ampla, quae nobis in nouo, quod vocant, testamento, sanguine CHRISTI confirmato obsignatoque imperiuntur, grata mente recolere-mus, et indefessa eorum meditatione excitaremur ad gratiam fauoremque NVMINIS incredibilem praedicandum, nobisque

*) V. Loca N. F. Luc. I, 47.
Io. VIII, 56. et conf. de

voce HEVMANNVM in bi-
*) Ef. LXI, 10.

blioth. Brem. Cl. II. fasc. I.

p. 212.

bisque infidentem ignauiam ac torporem excutiendum. Cum enim patres V. F. sanctissimi que vates felicitatem nostram, quasi ex specula prospicientes, summo exultauerint gaudio, vehementique se eorum, tamquam deliciarum suarum, desiderio, flagrare testificati sint: quantae impietatis, quantique periculi putamus esse, in minimis habere meliora illa bona nobis diuinitus concessa. Certe his qui non delectatur, indignum se declarat, cui vllum tantorum beneficiorum conferatur, et sciens volensque in perniciem ruit, non necessariam; quam ab omnibus longissime abesse cupimus, qui nostrae fidei commissi sunt.

§. XV.

*Prouida DEI cura in sacerdotio conseruando et
tuenda ecclesia.*

SED non cupimus tantum meliora, verum etiam speramus, sumta materia spei a prouida DEI cura, quam adhuc afflictae turbataeque ecclesiae suae aetate nostra, rerum sacrarum incuriosa, et his temporibus, infestis virtuti, praeesse compertum exploratumque habemus. Nobiscum adhuc facit DEI NVMEN. Religionem promissorum, qua se ipsum ad praestandum nobis auxilium astrinxit, firma fide ac veritate seruat. Sacro coetui prospicit, eumque tuetur inter tot illorum odia et iniurias, qui nihil non audent, vt res omnis sacra penitus extinguatur. Caelestis disciplinae praesidia, quibus omnis hominum fa-

lus, restituta in integrum, continetur, stat adhuc integra. Docetur adhuc Euangelium, optatissimum DEI munus, magno studio, et omnia salutis instrumenta ac subsidia largissime subministrantur. Qua in re cum opera vtatur eorum, quos ministros constituit et potestate docendi dispensandique gratiae suae pignora instruxit; non desinit eos salute vestire, vt aeternae sapientiae thesauros aperire, capita salutaris fidei sine labe proponere, prauas pestiferasque opiniones refellere, commendare virtutes, vitia castigare, erigere adflictos, erectosque confirmare, et quae sancte integreque docuerunt, vitae exemplo comprobare possint. Quod quantum sit DEI beneficium prouidaeque illius in conseruanda et amplificanda ecclesia curae documentum, non intelligit quidem ingratum saeculum, ordini nostro inuisum; res ipsa tamen loquitur, et omnes perspiciunt, in quibus aliquid est sapientiae. Communis enim omnium salus et rei publicae ipsius commoda ab eo pendent momento, vt doctrina, quam accepimus, sincera et incorrupta conseruetur; vt, qui, suae seruientes libidini, resque nouas moliti, verbi caelo deuocati, auctoritatem lacerant, aeternam veritatem falsis opinionibus labefactare nequeant; vt commentitiae periculosaeque diuinae mentis interpretationes vitentur; vt vitiosi mores emendentur; vt excitentur tardi ac segnes; vt dediti rebus inanibus ac perituris ducantur ad maiores ac sempiternas; vt variis perturbati casibus diuina consolatione permulceantur; vt ipsi morien-

morientes, bene praeparati alacresque, dimittantur ad meliorem vitam, tranquillitate beatissima felicem. Haec autem et plura alia, diuino munere ac dono praestant, quos, more in ecclesia inde a saeculo secundo P. R. S. recepto, nec reprehendendo prorsus, sacerdotes nominamus. Atque ut hi sustinere possint opus tantae molis ac laboris, a veste illa salutis, diuinitus promissa, habent. Haec sapientiam adfert; haec animi robur; haec prudentiam in rebus agendis; haec patientiam laborum; haec sanctitatem vitae, haec prosperos inter omnes difficultates operis successus; haec constantiam; haec victoriam et omnia largitur, quae ad propositum, aedificandi gregem DEI, finem pertinent et frugifera sunt sacrae ciuitati.

§ XVI.

*Bona ex senio sacerdotum in rem sacram
redundantia.*

TANTA ornati salute sacerdotes, quo diutius ecclesiae praesunt, et rem sacram omnem summa fide curant; eo maiorem gaudendi materiam non ingrati diuinorum beneficiorum aestimatores habent. Si enim in omni aetate prouectiore hominum, bene de republica meritorum, aliquid est, quod excitare magnos viros ad scribendum libros integros *de bono senectutis* possit; quod a GABRIELE PALAEOTO, DAN. TOSSANO, ANDR. RIVETO

VE TO aliisque factum esse constat *); et si eorum mors, etiam in supremo aetatis humanae tempore, nihilo minus immatura merito iudicatur: quid de prouida sacerdotum ac theologorum senectute dicamus, qui non fabulam aetatis peregerunt; non ignauia et inertia tempus consumserunt; sed per omnem vitam pro viribus, et quantum potuerant, nisi sunt, ne vllum officii sanctissimi munus non exquerentur. Vt enim quisque eorum aetate antecedit; ita ratione, consilio et auctoritate excellit maxime grauique opere suo melius perfungi potest **). Scilicet non longum illud viuendi spatium; non canis; non rugae senibus theologis ac sacerdotibus auctoritatem et praerogatiuam, ac decora haec conciliant; sed gratia, quam, vsque ad extremum vitae, duces sequuntur ad suam aliorumque salutem procurandam. Fuit, qui illam, de qua exposuimus, sacerdotum salutem ad externa bona referret, eamque explicaret de admirabili sacerdotum in omni vitae discrimine conseruatione. Cui quamuis nequeamus suffragari, per-

*) GABR. PALAEOVS, *de bono senectutis*. Antwerp. MDXCVIII. DAN. TOSSANVS, *de senectute libr. III.* Heidelberg. MDXCVIII. AND. RIVETVS *de la bonne Vieillesse*. Vltrai. MDCLII. BONIF. STOELLIN *von den verborgenen Gutthaten des Alters*. Vlm. MDCLXX.

**) D. FRANCISCVS FABRICIVS, *de prouida christiani, praesertim theologi, senectute*. Lugduni Batauor. MDCCXXXVII. et Optimi BOERNERI nostri *Imago fortunatissimi Senis, theologi, in excelsis Io. Cypriani; Orat. et recitation.* p. 184. f.

persuasum tamen nobis habemus, tantam esse meriti CHRISTI praestantiam et efficacitatem, vt, quidquid nobis boni prouida DEI cura, res nostras gubernante, in vita contingit, ex hoc fonte proficiscatur. Luceat hoc testimonio meritissimi de ecclesia theologi, FOERTSCHII confirmare *).

Meritum CHRISTI non in gubernatione solum regni naturae creaturarum operationes dirigit, vt illae amica opera homini opem ferant, eiusque felicitatem adaugeant; sed ipsas etiam hominum actiones finesque ita disponit, vt faustus ac felix exitus eos comitetur, omnique bonorum genere mortales cumulenter. Post pauca: Apud senes meritum CHRISTI operatur: vitae tranquillitatem exhibendo, molestias leuando, vires animi corporisque corroborando.

Caetera. Dum igitur CHRISTO, saluatori, adhaerent sacerdotes eiusque et scita et dogmata sequuntur; cum DEO agunt omnia et cum DEO, vt ait OCTAUIUS apud MINVICIVM FELICEM, viuunt. Est autem fidei in CHRISTVM ea vis atque virtus, vt, excusso inerti torpore, semper inueniatur in operibus eximiis occupata; vt citius a sole splendorem et radios, quam a fide haud infucata ea seiuungere possis. Quo igitur diutius vitae spatium prorogant sacerdotes; eo magis ipsa exercitatione et vsu inclinatur non tantum eorum voluntas ad res, coetui CHRISTI vtilis, suscipiendas, sed nerui quoque intenduntur, vt instituta in honorem DEI perficiant. Excitatur praeterea sollers

illa

*) In diss. de efficacia meriti CHRISTI regnique gratiae in regno

potentiae declarata; sect. II. §. XXI. p. 70.

illa senum theologorum diligentia ipso salutis, per CHRISTVM donatae, et perfruendae in beata aeternitate, sensu, atque perceptorum in omni vita beneficiorum grata memoria, ex qua desiderium oritur ad extremum aetatis terminum ea praestandi omnia, quae DEO probentur et coetui illius profutura sint. Quemadmodum autem qui in actione perpetuo versantur, ipsa experientia magistra, proficiunt quotidie: ita fieri non potest, quin theologo veterani, qui tot gratiae actiones in se ipsis senserunt, et obseruarunt in aliis, egregiam sibi comparent diuinarum rerum experientiam. Non enim otiosi sunt eorum spectatores, quae prouida DEI sapientia, ad vniuersi huius et singulorum hominum salutem procurandam semper intenta, fiunt, sed vigilem habent oculum; studiose omnia adnotant; mandant memoriae; referunt in tabulas, vt ne aliquid elabatur animo, atque in operum diuinorum consideratione suauissimas delicias inueniunt. Quo autem magis in hac re proficiunt: eo magis confirmantur in fide; eo familiarius DEO vtuntur; et quo arctior est familiaritas cum DEO; eo utilior et sermo et vita euadit. Bene haec connectit CLEMENS ALEXANDRINVS. Ὅμοια αἱ βελαι, τοῖσι καὶ λόγοι ὅποιοι εἰ λόγοι, τοῖσι δὲ πράξεις καὶ ἑποῖα τὰ ἔργα, τοῖσιν οὗτος ὁ βίος. Χρηστὸς ὁ σύμπτει ἀνθρώπων βίος, τῶν χρηστῶν ἐγνωκότων. *Qualia sunt consilia; tales sunt sermones. Quales sunt sermones; tales actiones. Qualia sunt opera; talis vita. Utilis autem est vita omnium, qui CHRISTVM cognouerunt.* Addimus nos: Si bona et utilis est vita eorum, qui CHRISTVM norunt: multo utilior sacerdotum et theologorum, qui

qui disciplinam CHRISTI propagarunt, vita, longius pro-
 uecta, sit necesse est *). Non sapimus exemplo populorum
 bene moratorum omnium, apud quos diuinus fere
 senibus honor tributus est, quie in primis sacerdotes suos,
 recteque viuendi doctores, quos adpellabant *ἱεῖς*, *ἱερο-
 φεῖς*, *ἰδρυμπίους*, *ἱερός*, *δαίμωνίους*, confectos senectute,
 honoratos et quietos esse voluerunt. Non utemur praesi-
 diis legum, quae summa *senibus priuilegia* concesserunt, a
 grauissimis ICtis descripta et vindicata. Non laudabimus
 exquisitam veteris ecclesiae curam in alendis fouendisque
 coetus christiani antistitibus, qui multos annos in re sacra
 procuranda compleuerant, et quorum magna exstabant in
 eam merita. Potiora nobis sunt promissa DEI veracissimi,
 re ipsa, et multorum comprobata exemplis, in illustri positae,
 quae, tamquam monumenta gratiae diuinae, eiusque pro
 ecclesia sua curae magno, vt a multis factum est, studio
 colligere **), eo magis iudicamus vtile esse, quo minus illi
 in reprehensionem virorum eruditorum iustam incurrere
 F 2
 um-

*) DVARENVS, *de S. eccles. minist.*
 L. III. C. V. ROEMER *in insti-
 tut. iur. can.* L. III. Tit. VI.
 §. I. sq.

***) BLUMIUS, *in Iubilaco theologo-
 rum s. de theologis, qui per X. lu-
 fra publico officio functi sunt*,
comment. philologico theologica
 MDCCX edita. GEORG. HEINR.
 GOETZLIUS, *de theologo semisac-
 culari schediasma*. IO. OLEARIO,

theologo meritissimo, Iubilaeum
 suum MDCCVIII, Lipsiae ce-
 lebranti, dicatum; Lubec.
 MDCCVIII. EIVSDEM *Christ-
 priesterliche Jubelfreude* ad Eman.
 Constant. Lehmannum. *Monu-
 mentum Knautianum*, Dresenae
 MDCCXVI. editum. Vt GROS-
 SII et aliorum libros non adda-
 mus. Exempla adducere non
 patitur angustia commentationis.

vmquam meminimus, qui de senio philosophorum expo-
suerunt *).

§. XVII.

*Accommodatio argumenti propositi ad gratulandi
officium.*

Nos summum caelestis gratiae munus Lipsiae, immo
vniuersae, quae puriora sacra sequitur, ecclesiae, diuini-
tus tributum, nostramque fortunam agnoscimus. Post de-
curfos enim quinquaginta in sacro ministerio annos, et post
tot munerum temporumque difficultates superatas, videmus
**TE VIR MAGNIFICE SACRORVM LIPSIEN-
SIVM ANTISTES GRAVISSIME EPHORE**
*summa pietate colende, et inter praecipua saeculi nostri orna-
menta numerande, MAGNUM DIEM* quinquaginta annis im-
ponere, et *Iubilaeum TVVM* ritu sancto celebrare **).
Respicimus spatium praeteriti temporis et recordamur,
raro beneficio DEI id TIBI contingere, quod post D. IO.
PFEFFINGERVM, *Bauarum*, sacrorum Lipsiensium praefu-
lem, ***) nulli datum est eorum, quos in munere sequutus es.
Plerique, si POLYCARPVM LYSERVM, ELIAM SIGIS-
MVND. REINHARDVM et GEORG. WEINRICHIVM ex-
cipias,

*) IAC. THOMASIVS, *de felici-
tate litteratorum* p. 156. *oratio-
num*, Lipsiae MDCLXXXIII.
editarum. MOEBIVS, *de grandae-
uis*. In LVCIANI scriptis opu-
sculum exstat: *Maximé* T. III.
p. 208. edit. Reitzianae.

**) Ita Iulius Agricola apud Tacitum: *Imponite quinquaginta annis magnum diem; de vita Agricolae, Cap. XXXVIII.*

***) *Geschichts-Calender, oder die Lebensbeschreibung der Leipziger Superintendenten* p. 20.

ciplias, post annum quinquagesimum, ingrauescente aetate, ad eum gradum, quem inde ab anno huius saeculi *primo et vicesimo* in hac vrbe ornaſti, euecti ſunt. *) CHRISTIANVS LANGIVS ſexageſimum aetatis annum egreſſus, et WOLFG. HARDERVS ſeptuagenario proximus, tantum onus ſibi paſſi ſunt imponi. TV in media aetate, et in medio honorum TVORVM curſu, quos *Plauiae, Peganii et Iſlebiae* multis magniſque in eccleſiam meritis conſequutus eras, cum de laudibus TVIS conſentiens omnium fama eſſet, arduo muneris praeficeris. Excipiunt TE ſummo gaudio boni omnes. Agnoſcunt TE adminiſtrationi rerum ſummarum, quae ſacrorum huius vrbis praefuliſſimae ſunt fidei, plane accommodatum, regere alios conſilio et emendare iudicio poſſe, diuinoque nobis munere datum eſſe. Conſuunt ad TE audiendum. Vident TE virtutes a diuerſis, qui anteceſſerunt in munere, ſumtas, collegiſſe et miſcuſſe. Suſpiciunt quaeritam in omni genere ſcientiarum doctrinam. Mouentur eloquentiae vi, quae repugnantes quoque ducat et impellat; nec recedunt vumquam, niſi meliores. Verentur conſideratum exactiſſimumque virum, ſtrenuum antiquae fidei, et moris, a piis maioribus traditi, cuſtodem, in ſummo honore ab omni faſtu abhorrentem, atque in officio ſuo, vt maximo, ita moleſtiſſimo, multum ſeueritatis reuerendae quidem, ſed non reformidandae, habentem. Cura et cogitatio TVA omnis de honore DEI et diſciplina religionis, de ſalute hominum, de coetu diuino, eiufque incrementis et de CHRISTI ciuitate eiufque propagatione erat. In ea numquam TE vidimus tardum ac

F 3

ſegnem,

*) *Lebensbeſchreibung der Leipziger Superintendente* p. 113.

segnem, numquam remissum. Numquam TE inuenimus simulationem induere, et astute callideque agere; numquam aliquid vel gratiae, vel odio dare; numquam improborum hominum offensionem pertimescere et metuere periculum; numquam infidiis cuiquam esse molestum. Pessimam illam, quiduis statuendi, libidinem, saeculi nostri feabiem, ferre non potes; sed grauem TE nouarum opinionum aduersarium exhibes, quae, tametsi speciem eruditionis habeant, reuera tamen inanes sunt et a veritate auellunt, turbantque rem sacram et confundunt, ac pestem coetui diuino adferunt. In hostium veritatis malitia deagenda et fortissime depellendis eorum iniuriis summam adhibuisti sapientiam et magnitudinem animi. Pietatem docuisti, non quae in labris; sed in mente insideret; non quae colorem et speciem, sed quae succum haberet et sanguinem, ac neruis firmata esset. Saeculi malis opposuisti remedia, ne serperent latius, nihil non agens, vt eluuiouem anteuertes, quae perniciem minaretur. In consiliis et deliberationibus sacris prudentiam non ostentas superbe, sed adhibes, longo vsu comparatam. Omnibus ad TE, tot tantisque distentum negotiis virum, facilis aditus patet, qui in casibus dubiis sententiam crebro sollicitaque perquirunt. Excipiuntur dicta, tamquam oracula, et demittuntur in animum. Litium fugitans, osorque simulatum et hostis, fratres, TVAE traditos curae, mutuo caritatis nexu et sincera voluntatum conspiratione coniungere semper studuisti. Si princeps inter scriptores locus illis debetur, qui, quos erudiunt scribendo, eosdem etiam delectant; multis magnisque libris praeferendae sunt selectae varii generis obseruationes TVAE, in quibus, quae multiplex ac diuturna lectio et meditatio sacrorum

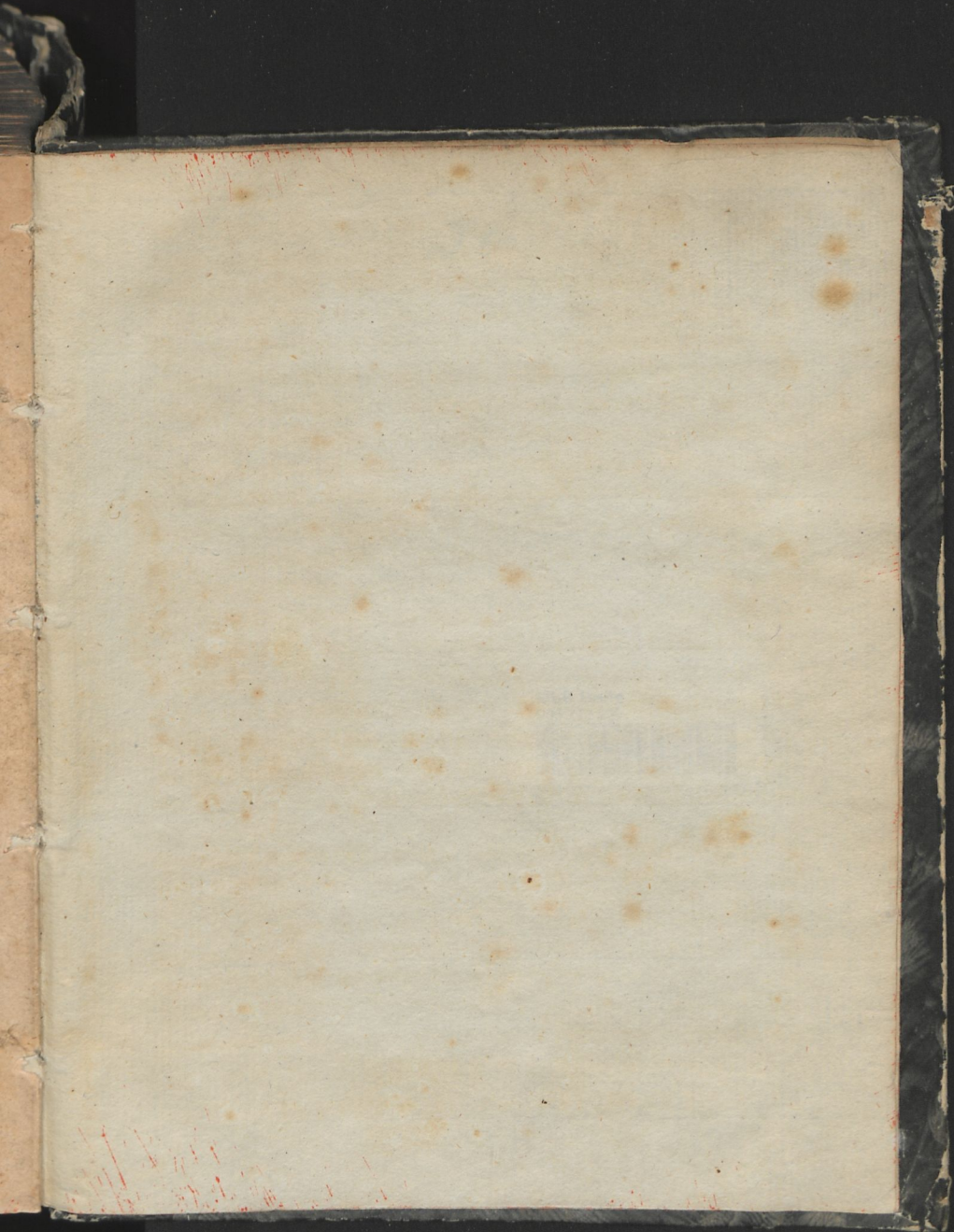
crorum oraculorum TIBI suggestit, exhibes, nitida dictione vestita. Quantum in illis doctrinae: quantum venustae antiquitatis: quantum vtilitatis coniunctae cum voluptate: quantum pro re sacra contentionis. Hac ergo via processisti et summa grauitate ac constantia progressus es ad eum gradum, qui in rebus humanis summus est, adiutus caelesti ope, vestitus salute diuina, et confirmatus robore virtutis CHRISTI. Neque iam in graui senectute arduas curas seponis, aut milites sequeris, qui inter laborem et molestias fatiscunt, ac missionem petunt, eamque nisi impetrent, dilabuntur a signis; sed vltimum etiam vitae tempus grauissimis laboribus impendis, studiumque et cogitationem eo conuertis, vt vno vitae ac doctrinae tenore conficias cursum, et inter medios labores TE in portum referas. Hae igitur salute TVA merito omnes gaudent, TIBIQUE gratulantur beneficium, quod non, nisi paucissimis, contingit. Nos inprimis hoc adficimur gaudio, qui TE patrem ordinisque nostri decus et praesidium veneramus, et pro tot bonis, colligatis inter se et implicatis, quibus TECVM nos etiam fruimur, salutis nostrae auctori gratias agimus maximas, totoque animo et consociatis studiis DEVM precamur, vt in huius possessione felicitatis per multos adhuc annos maneat, sustineasque ac superes senectutis incommoda. Quamuis enim grande sit et gaudium et solatium, quod tantum bonum tam diu tenuimus: sollicitos tamen tanto magis facit amittendi metus ac periculum, et fruendo commodis carendi dolor crescit. TU ergo, DEVS immortalis, hanc nostro salutem conserua, eumque inter vitae et munerum molestias, difficillimo hoc tempore, solare. Stet diu adhuc bonum illud in ecclesia tua signum et luceat rei chri-

christianae. Vigeat veritatis tuae doctor veteranus, quem coetui tuo dedisti, viresque subinde novas colligat, ut adesse nobis, etiam grandis natu, consiliis, exemplo precibusque suis possit. Suppedita quotidie curarum et senectutis leuamentum, ut plenus animi iter suum decurrat et destinatam palmam, quam sancta cogitatione dudum complexus est, tandem consequatur, et, candida indurus veste, triumphos agat nulla obliuione delendos. Patere nos super caetera hoc etiam amoris tui pignus habere, ut CARPZOVIVM, quem nuper eodem beneficio adfecisti, saluum adhuc diu et incolumem esse comperiamus. Tuere causam tuam, ab eodem summa virtute adfertam. Prospice tuo coetui, et nos quoque, seruos tuos, salute indutos, tuere; ut, quicquid vitae nostrae superesse volueris, totum ad nominis tui gloriam pro virili augendam, pio sanctoque animo a nobis conferatur. Ut diu viuamus, in hac temporum iniquitate, non est summum votorum nostrorum. Ut bene viuamus; id vero toto pectoris adfectu optamus, auemus, vouemus *). Scribebamus Lipsiae, ad d. VI. Ianuarii A. R. S. clō IŒCCLV.

*) CASAVBONVS, epist. LXIII. p. 36. edit. Roterodamens. *Mihī tam diu vita erit vitalis atque incunda, quam diu, conferre aliquid ad diuini NUMINIS gloriam labores nostros, spes erit. Vita ignaua et otiosa nec placita vquam*

nobis, et, ne aliquando vel necessitas, vel voluntas adueniat, serio deprecor. Idem epist. LXIII. p. 37. Ut diu viuam, non id est votorum meorum summum: ut bene viuam; id vero toto pectoris adfectu opto, auco, voueo.

L I P S I A E,
EX OFFICINA STOPPFELIA.

Fd 6020 II

(2)

ULB Halle

3

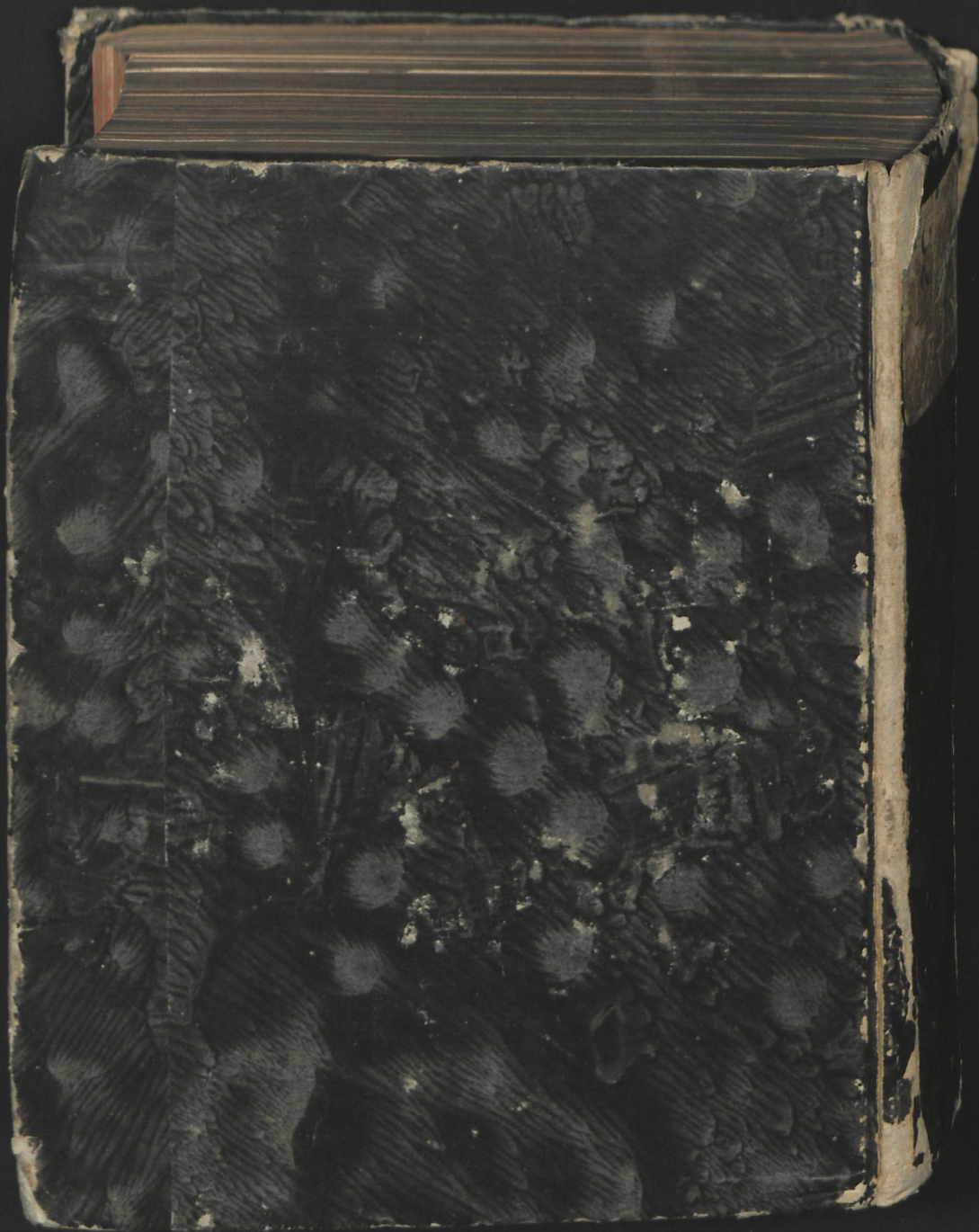
003 772 209

7A-906

WMA *[illegible]*

Inches

Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

4

3

2

1

COMMENTATIO

DE

GAUDIO SANCTORVM EX SALVTE
SACERDOTVM PERCEPTO

QVA

SALOMONI DEYLINGIO

THEOLOGO CELEBERRIMO ET MAXIMIS DE RE
DIVINA MERITIS ILLVSTRI

ANTISTITI SVO ET EPHORO GRAVISSIMO

PIEQVE COLENDO

IVBILAEVM MVNERIS SACRI

GRATVLATVR

MINISTERIVM SACRV M LIPSIENSE.

L I P S I A E

M D C C L V.